

УДК 378.37.01:[811.161.2+821.161.2]

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.34>

Овдійчук Л. М.

ІНТЕГРАЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито особливості інтеграційного вивчення історії зарубіжної літератури в процесі підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. На основі дотримання компетентнісного підходу у професійній освіті виокремлено інтеграційно-літературознавчу компетентність та форми, засоби, методи її формування.

Авторка репрезентує види міждисциплінарної інтеграції: зовнішньопредметну та внутрішньопредметну. Зовнішньопредметна реалізується через інтеграцію відомостей із суміжних гуманітарних наук: історії та культури України і світу, країнознавства під час вивчення історико-літературних періодів (оглядових тем). Внутрішньопредметна інтеграція відбувається між розділами літературознавчої науки про художню літературу, біографістику, компаративістику та між літературознавчими дисциплінами під час вивчення монографічних тем (біографії та творчості письменників). Міжмистецька інтеграція застосовується у процесі сприймання і розуміння художньої літератури з іншими видами мистецтв. У статті окреслено інтеграцію на діяльнісному рівні, яка відбувається шляхом упровадження у традиційний навчальний процес інноваційних технологій (стратегій критичного мислення, ІКТ), поєднання форм навчання: навчальної та позанавчальної діяльності, дистанційного навчання з аудиторним, навчальної та науково-дослідницької діяльності. Репрезентовано авторську методичку інтеграційного вивчення історії зарубіжної літератури на прикладі теми «Оноре де Бальзак життя і творчість». Доведено, що в процесі інтеграційного вивчення історії зарубіжної літератури знаннєвий та діяльнісний компоненти взаємодіють, формуючи в майбутніх учителів української мови та літератури інтеграційно-літературознавчу компетентність.

Ключові слова: майбутні вчителі української мови і літератури, інтеграційно-літературознавча компетентність, міждисциплінарна інтеграція, зовнішньопредметна інтеграція, внутрішньопредметна інтеграція, діялісна інтеграція, інтеграція навчальної та науково-дослідницької діяльності, знаннєвий та діялісний компоненти.

Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури в сучасних реаліях базується на новітніх підходах, що задекларовані в Законі України «Про вищу освіту» (2014), «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), «Білій книзі національної освіти в Україні» (2010), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» (2012), Педагогічній Конституції Європи (2013), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті. В. Кремень зазначає: «Освіта має готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків <...> Людина у XXI століття має керуватися світоглядними принципами «Єдність у розмаїтті» та «Доповнення замість протиставлення» [2, с. 3]. Цей аспект важливий у контексті літературознавчої підготовки студентів спеціальності «Українська мова та література», адже вивчення історії зарубіжної потребує саме такого інтеграційного підходу.

Інтеграція як педагогічна проблема опрацьовується науковцями в різних аспектах. Українські вчені (С. Гончаренко, Ю. Жидецький, М. Іванчук, С. Клепка, Я. Кміт, І. Козловська, О. Комар, Р. Мустафіна, В. Нічишина, О. Сергеев, В. Сидоренко, Я. Собко, Ю. Стиркіна, М. Чепіков, Л. Шаповалова, В. Якіляшек, Т. Якимович) відстоюють формування системи предметно-інтегративного навчання як взаємодоповнення процесів інтеграції та диференціації. Однак науковці розглядають міждисциплінарний підхід як такий, що інтегрує не тільки зміст, а й методи, моделі, дані з різних дисциплін. «Під змістом інтегративного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів у вищій школі слід розуміти єдність процесів інтеграції змісту, форм та методів навчання і процесу взаємодії суб'єктів викладання та учіння при домінуючому значенні процесу інтеграції змісту» [5, с. 178–179].

Можливості застосування інтеграційних методик у підготовці студентів закладів вищої освіти були предметом наукових розвідок Д. Власова, М. Дзюбенко, Л. Дольнікової, Л.Ємчик, Я. Кміта, А. Колота, З. Курлянд, П. Лернера. Процес фахової підготовки майбутніх вчителів української мови та літератури у різних його аспектах досліджували Л. Базиль, М. Вовк, Н. Волошина, Н. Голуб, О. Горошкіна, А. Градовський, Г. Клочек, С. Жила, О. Ісаєва, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, В. Коваль, О. Куцевол, Н. Побірченко, Н. Остапенко, Н. Романишина, О. Семенов, Т. Симоненко, А. Ситченко, І. Соколова, Б. Степанішин, Г. Токмань, Ф. Штейнбук та ін., Частково це питання розкрили Л. Базиль, О. Куцевол, Н. Романишина, О. Семенов, акцентуючи на можливості інтеграції навчальних дисциплін на літературознавчій основі та на поєднанні інноваційних форм і методів навчальної діяльності студентів з уже традиційними і доволі апробованими формами і методами викладання у вищій школі. Інтеграцію засобів ІКТ у систему професійної освіти майбутніх учителів української мови і літератури опрацьовують О. Кучерук, С. Караман, О. Караман, Н. Віннікова. Зарубіжна література та особливості її вивчення у процесі фахової підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та література) не були предметом спеціального дослідження.

Мета статті – визначити ключові засади та представити авторську методику інтеграційного вивчення історії зарубіжної літератури в процесі підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

Оскільки засадничим нині є компетентнісний підхід у підготовці фахівців, у контексті цього дослідження необхідно виокремити інтеграційно-літературознавчу компетентність та визначити шляхи, методи і засоби її формування у процесі літературознавчої підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).

Інтеграційно-літературознавча компетентність формується у процесі вивчення зарубіжної літератури на основі міждисциплінарних зв'язків на рівні змісту:

1) інтеграція внутрішньопредметна між розділами літературознавчої науки про художню літературу, біографістику, компаративістику та між дисциплінами «Історія літератури», «Теорія літератури», «Літературна критика»;

2) інтеграція відомостей із суміжних гуманітарних наук: філософії, історії та культури України і світу, психології, – у процесі аналізу художнього тексту, вивчення біографії та літературного періоду;

3) інтеграція сприймання і розуміння художньої літератури з іншими видами мистецтв;

4) інтеграція з методикою навчання літератури, зорієнтована на підготовку до викладання літератури в школі.

На діяльнісному рівні відбувається:

1) інтеграція інноваційних технологій (критичного мислення, кейс-методу, ІКТ) у традиційний навчальний процес;

2) інтеграція форм навчання: аудиторних занять та самоосвіти (самостійної та індивідуальної роботи);

3) інтеграція навчальної та позааудиторної виховної діяльності;

4) інтеграція дистанційного з аудиторним навчанням;

5) інтеграція навчальної та науково-дослідницької діяльності.

Курс історії зарубіжної літератури вивчається бакалаврами спеціальності «Українська мова і література» протягом 8 семестрів (Навчальний план 2018 р.) [4]. Відповідно до навчального плану укладено робочі навчальні плани, які передбачають посеместровий розподіл годин для аудиторного вивчення (третья частина від загальної кількості) та самостійної роботи (дві третини від загальної кількості). Навчальні та робочі навчальні програми формуються викладачами самостійно з огляду на політику автономізації закладів вищої освіти. Робочі програми освітніх компонентів розміщено на сайті закладу вищої освіти [8]. Розподіл навчального матеріалу усталений: це оглядові теми про конкретну історико-літературну епоху та монографічні теми, присвячені життю і творчості письменників, що є найбільш визнаними репрезентантами цієї епохи.

Апробація інтеграційної методики вивчення зарубіжної літератури відбувалася в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука. З досвіду роботи можна стверджувати, що оглядові теми складні для опрацювання, тому застосування графічного систематизатора (одна із стратегій критичного мислення) зробить цей процес більш ефективним і полегшить сприйняття значного за обсягом матеріалу. Це універсальна синхронна таблиця-матриця з такими складниками: суспільно-політичні події, наукові досягнення, культурно-мистецькі здобутки, художня література. У понятійній схемі відображено найзагальніші тенденції періоду з вказівкою країни, де виявилися найбільш значні досягнення у певних суспільних галузях. Таблицею можна скористатися й під час вивчення монографічної теми, аби актуалізувати знання про добу, коли жив письменник, про країну, де народився. Таблиця концентрує інформацію з кількох дисциплін: історії України та зарубіжних країн, географії (країнознавства), літературознавства та мистецтвознавства. Таким чином реалізується міждисциплінарна інтеграція на рівні змісту (інформація з різних дисциплін) та на діяльнісному рівні: використання графічного систематизатора та його опрацювання (складання історико-літературної довідки про конкретну епоху). Під час опрацювання іншого літературного періоду студенти отримують завдання заповнити окремі розділи самостійно, а коли будуть сформовані відповідні навички – підготувати таку таблицю без допомоги викладача. Таким чином, знання з різних дисциплін концентруються навколо однієї теми, що дає змогу студентам застосовувати їх у конкретних ситуаціях, тобто оволодівати загальними й предметними компетентностями у взаємозв'язку.

У цій статті репрезентовано інтеграційне опрацювання монографічної теми «Оноре де Бальзак: життя і творчість», яка вивчається на 2 курсі у контексті історії зарубіжної літератури другої половини XIX ст., зокрема в річці реалізму як загальноєвропейського літературного напрямку. В електронній медіатеці «Письменник як особистість», яка сформована авторкою дослідження на GOOGLE-диску, є мультимедійна презентація «Оноре де Бальзак як особистість» (2019) [6]. Основним змістовим матеріалом є уривки з першоджерел (лістів, мемуарів) та фотопортрети письменника, дружини, друзів, а також документи, які засвідчують важливі життєві події, фото книг (виданих творів), ілюстрації до творів тощо. Таким чином, у традиційний навчальний процес інтегруються новітні інформаційно-комунікаційні технології, за допомогою яких візуалізуються раритетні біографічні матеріали. Варто спонукати студентів до уважного критичного читання, розуміння, аналізу, осмислення, критичної оцінки і з'ясувати їхнє особистісне ставлення до сприйнятого. Оскільки хмарні технології є важливим засобом дистанційного навчання, зокрема, в умовах пандемії коронавірусу, зручність у користуванні очевидна: кожен студент може переглянути мультимедійну презентацію (ММП) самостійно.

Перегляд ММП відбувається із застосуванням алгоритму, який передбачає різні аспекти інтеграційного вивчення життєпису митця: історичний аспект (епоха, коли жив), соціальний (родовід, статус у суспільстві), психологічний (характер і вдача), філософський (світогляд), культурно-мистецький та ціннісний (обдарування, естетичні уподобання та захоплення) митця, морально-етичний (сім'я, друзі, колеги, наставники, відомі сучасники та взаємостосунки). Алгоритм розміщено на GOOGLE-диску. У процесі розгляду актуалізуємо знання студентів із філософії (світогляд), психології (особистість, характер, вдача), історії (період, коли випало жити письменникові), географії (країнознавства) (країна, в якій народився, помер, де жив, які країни відвідував), тобто застосовуємо зовнішньо-предметну інтеграцію. Інтеграція на діяльнісному рівні відбувається під час узагальнення сприйнятого матеріалу. Для цього використовуємо стратегії критичного мислення. Зокрема, це «товсті» запитання: як проявилися родовідні корені у вдачі, характері, сфері діяльності, уподобаннях, світогляді? Які з рис характеру визначили життєву долю митця? Яка роль освіти у становленні особистості, на ваш погляд? Що зацікавило вас у методах, засобах, які використовував митець, здобуваючи освіти? В основному запитання мають особистісно зорієнтований характер: які риси характеру письменника вам імпонують? Які вчинки вас здивували, вразили, викликали нерозуміння, несприйняття? Поясніть, чому? Що з життєвого досвіду візьмете для себе? Що заїмпонувало вам з хобі письменника? Яка ієрархія цінностей митця? Чи близька вона вам? Які цінності для вас є першорядними? Яке найбільше відкриття про особистість письменника для себе ви зробили, переглядаючи презентацію? Характер окремих запитань зумовлений репрезентованими матеріалами: як допомогли уривки з першоджерел пізнати особистість письменника? Чи допоміг вам алгоритм в освоєнні мультимедійної презентації? На основі узагальнюючих запитань студенти пишуть есе «Я бачу письменника як особистість таким...» або «Мій письменник (-ця)...». Ось окремі відповіді студентів, які брали участь в експерименті. «Уривки із першоджерел допомагають глибше осягнути, зрозуміти, чим і як жив митець. Особисто для мене такі уривки є більш інформативними, ніж укладені біографії» (Оксана Б.). «На мою думку, фактори, які впливають на формування особистості, – це сім'я, сімейні традиції, оточення, захоплення, освіта». «Уривки з першоджерел допомогли краще пізнати особистість письменника, оскільки у них відображені їхні власні переживання, емоції, вподобання, ставлення до певних подій, людей, предметів, захоплення, зацікавлення та багато іншого, про що ми якраз маємо змогу довідатися саме з листів чи щоденника письменниці» (Лідія П.)

Детально роботу з мультимедійною презентацією та вивчення біографії митця за першоджерелами розкрито в статті «Оноре де Бальзак як особистість: літературно-психологічний портрет в контексті епохи» [7].

Вивчення літературного набуtku письменника на засадах інтеграції залежить від творів (роду, жанру) та від формату їх розгляду (оглядовий чи текстуальний). Найбільш поширена форма інтеграції історії літератури з теорією літератури, літературною критикою, оскільки в навчальний процес упроваджуються новітні дослідження, репрезентовані в науково-теоретичних, науково-методичних та літературно-мистецьких журналах «Слово і час», «Всесвітня література та культура в навчальних закладах України», журналі іноземної літератури «Всесвіт», на сайтах «Літакцент» тощо. Одна з ефективних форм роботи з літературно-критичними джерелами – це заочна дискусія. Важливо навчити студентів критично читати ці джерела, тобто знаходити концепти, на яких структуровано текст, тоді легко визначити головну думку й опонувати чи підтримувати. Основне правило ведення таких заочних дискусій таке: аргументація тоді сильна, якщо вона опирається на аналізований текст. Можна вибирати докази інших «заочних опонентів» – літературознавців, які мають протилежний погляд на твір, або які застосовують інший вид аналізу. Наприклад, роман Бальзака «Шагренева шкіра» буде мати інший відтінок інтерпретації, якщо застосувати в одному випадку інтертекстуальний, а в другому – контекстуальний метод аналізу.

Такий самий підхід варто вибрати, коли художній твір інтерпретує режисер-постановник фільму-екранізації. У цьому разі застосовується інтеграція сприймання і розуміння художньої літератури з іншими видами мистецтв, зокрема з кіномистецтвом. Наприклад, роман Бальзака «Шагренева шкіра» було двічі інтерпретовано засобами театру й кіно: російський фільм-спектакль 1975 р. (режисер і сценарист П. Резников) та франко-бельгійський драматичний телефільм режисера А. Берлінера 2010 р. Обговорення переглянутих фільмів відбувалися через такі аспекти: сюжет, образ, хронотоп. Як своєрідне узагальнення аналізу можна сприймати статтю студентки І. Макарицької «Твір «Шагренева шкіра» Оноре де Бальзака та його екранізації: спроба компаративного аналізу» [3]. Однак у цьому випадку йдеться про інший вид інтеграції: навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів. Під час проведення науково-практичних конференцій майбутні учителі української мови та літератури беруть участь не тільки як слухачі, а й готують доповіді, а згодом – статті до збірників наукових праць. Оскільки історико-філологічний факультет МЕНУ імені Степана Дем'янчука виступив співорганізатором Міжнародної науково-практичної «Оноре де Бальзак: грані, інтерпретація, Україна», яка відбувалася у Бердичеві у 2019 р., учасниками її були викладачі та студенти, зокрема І. Макарицька, А. Степанець. Студентки брали участь у секційних засіданнях із доповідями та підготували наукові статті (науковий керівник Л. Овдійчук), детальніше ознайомилися з краєзнавчою темою «Бальзак і Україна» під час екскурсій у Бердичеві та Верхівні. Таким чином формується науково-дослідницька компетентність майбутніх учителів української мови та літератури, які у своїй професійній діяльності використають цей досвід під час керівництва науковими роботами школярів у МАН. «Предметна інтеграція історико-літературних курсів у системі фахової освіти учителів української мови і літератури

сприяє формуванню світоглядного уявлення про цілісність літературного процесу й літературного розвитку України в контексті світового загальнокультурного простору і є необхідною умовою цілісності їхньої професійної підготовки» [1].

Висновки. Отже, у процесі вивчення історії зарубіжної літератури на інтеграційній основі в бакалаврів спеціальності «Українська мова і література» формуються інтеграційні знання. Наявність спільних тем, понять, проблем, а також спільна гуманістична основа є підґрунтям для міждисциплінарної інтеграції на рівні змісту. Вміння й навички, які формуються у студентів під час інтеграційного аналізу художнього тексту, вивчення біографії та літературного періоду, поєднання різних форм діяльності: навчальної та науково-дослідницької, – трансформуються у процесі такого навчання. Таким чином, у процесі інтеграційного вивчення історії зарубіжної літератури знанневий та діяльнісний компоненти взаємодіють, утворюючи інтеграційно-літературознавчу компетентність. Поза увагою в цій статті залишився аспект інтеграції навчальної та позанавчальної діяльності майбутніх учителів української мови та літератури у процесі вивчення історії зарубіжної літератури.

Використана література:

1. Базиль Л. О. Формування літературознавчої компетентності майбутніх словесників шляхом інтеграції історико-літературних курсів. URL: <http://gisap.eu/ru/node/717> (дата звернення: 27.11.2020).
2. Кремень В. Формування особистості професіонала в контексті вимог ХХІ століття. *Дидактика професійної школи*. Збірник наукових праць. Хмельницький : ХНУ, 2005. Вип. 3. С. 3–6.
3. Макарицька І. Твір «Шагренева шкіра» Оноре де Бальзака та його екранізації: спроба компаративного аналізу. *Оноре де Бальзак: грані, інтерпретація, Україна* : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 220-річчю з дня народження письменника, Бердичів, 15–16 трав. 2019 р. Київ : Видавництво «Людмила», 2019. С. 405–409.
4. Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти. Галузь знань: Освіта/Педагогіка Спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова та література). Освітній рівень: Бакалавр. 2018. URL: <https://www.megu.edu.ua/uk/istoriko-filologichnij/kafedra-ukrainskoi-movi-ta-literaturi/> (дата звернення: 23.11.2020).
5. Нічишина В. В. Про науково-теоретичні засади підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів на основі інтегративного підходу. *Наукові записки*. Серія: Пед. науки. 2014. № 134. С. 178–182.
6. Овдійчук Л. М. Оноре де Бальзак як особистість. Мультимедійна презентація. URL: https://drive.google.com/file/d/1JXvIZadJrD79JswPs_Ab6qAhuJvKXMHl/view?usp=sharing (дата звернення: 23.11.2020).
7. Овдійчук Л. М. Оноре де Бальзак як особистість: літературно-психологічний портрет в контексті епохи. *Оноре де Бальзак: грані, інтерпретація, Україна* : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 220-річчю з дня народження письменника, Бердичів, 15–16 трав. 2019 р. Київ : Видавництво «Людмила», 2019. С. 151–161.
8. Історія зарубіжної літератури (2-й курс). Робоча програма для студентів. URL: <https://www.megu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Istoriia-zarubizhnoi-literatury-2-kurs-RP-studenty-2018.pdf> (дата звернення: 23.11.2020).

References:

1. Bazyl L. O. (2011) Formuvannia literaturoznavchoi kompetentnosti maibutnix slovesnykiv shliakhom intehratsii istoryko-literaturnykh kursiv [Formation of literary competence of future linguists through the integration of historical and literary courses]. URL: <http://gisap.eu/ru/node/717> (data zvernennia: 27.11.2020).
2. Kremen V. (2005) Formuvannia osobystosti profesionala v konteksti vymoh XXI stolittia [Formation of the personality of a professional in the context of the requirements of the XXI century]. *Dydaktyka profesiinoi shkoly*. Khmelnytskyi. KHNУ. 3. S. 3–6. (In Ukrainian).
3. Makarytska I. (2019) Tvir «Shahreneva shkira» Onore de Balzaka ta yoho ekranizatsii: sprobа komparatyvnoho analizu [Honore de Balzac's «La Peau de chagrin» and its screenplays: An attempt of comparative analysis]. *Onore de Balzac: hrani, interpretatsiia, Ukraina*. Kyiv: Vydavnytstvo «Liudmyla». S. 405–409. (In Ukrainian).
4. *Navchalnyi plan pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity*. Haluz znan: Osvita/Pedahohika Spetsialnist 014 Serednia osvita (Ukrainska mova ta literatura). Osvitnii riven: Bakalavr. 2018. [Curriculum for higher education. Field of knowledge: Education / Pedagogy Specialty 014 Secondary education (Ukrainian Language and Literature). Educational level: Bachelor. 2018]. URL: <https://www.megu.edu.ua/uk/istoriko-filologichnij/kafedra-ukrainskoi-movi-ta-literaturi/> (data zvernennia: 23.11.2020).
5. Nichyshyna V. V. (2014.) Pro naukovo-teoretychni zasady pidvyshchennia efektyvnosti profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv na osnovi intehratyvnoho pidkhodu. [About scientific and theoretical foundations of efficiency increase of professional training of future teachers on the basis of the integrative approach]. *Naukovi zapysky*. 134. S. 178–182. (In Ukrainian).
6. Ovdiiichuk L. M. *Onore de Balzac yak osobystist*. Multymediina prezentatsiia. [Honore de Balzac as a personality]. URL: https://drive.google.com/file/d/1JXvIZadJrD79JswPs_Ab6qAhuJvKXMHl/view?usp=sharing (data zvernennia: 23.11.2020).
7. Ovdiiichuk L. M. (2019) Onore de Balzac yak osobystist: literaturno-psykholohichni portret v konteksti epokhy [Honore de Balzac as a personality: a literary and psychological portrait in the context of the era]. *Onore de Balzac: hrani, interpretatsiia, Ukraina*: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: Vydavnytstvo «Liudmyla» S. 151–161. (In Ukrainian).
8. *Istoriia zarubizhnoi literatury* (2-i kurs). Robocha prohrama dlia studentiv [History of foreign literature (2nd year). Working program for students]. URL: <https://www.megu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Istoriia-zarubizhnoi-literatury-2-kurs-RP-studenty-2018.pdf> (data zvernennia: 23.11.2020).

Ovdiiichuk L. M. Integrated study of the history of foreign literature in the process of training of future teachers of the Ukrainian language and literature

The article reveals the features of the integration study of the History of Foreign Literature in the process of training of future teachers of the Ukrainian Language and Literature. On the basis of observance of the competence approach in professional education the integration-literary competence and forms, means, methods of its formation have been singled out.

The author represents the types of interdisciplinary integration: extracurricular and intradisciplinary. Extracurricular is realized through the integration of information from related Humanities: History and Culture of Ukraine and the world, country studies while learning historical and literary periods (review topics). Intradisciplinary integration covers the sections of literary science on fiction literature, biography, comparative studies as well as literature disciplines while learning monographic topics (biographies and works of writers). Inter-art integration is used in the process of perception and comprehension of fiction literature with other arts. The article outlines the integration at the activity level, which takes place through the introduction of innovative technologies (critical thinking strategies, ICT) into the traditional educational process; combination of educational forms: educational and extracurricular activities; distance and classroom learning; educational and research activities. The author's method of integration study of the History of Foreign Literature is represented on the example of the topic «Honore de Balzac's life and work». It is proved that in the process of integration study of the History of Foreign Literature the cognitive and activity components interact, forming in the future teachers of the Ukrainian Language and Literature integration-literary competence.

Key words: future teachers of the Ukrainian Language and Literature, integration-literary competence, interdisciplinary integration, extracurricular integration, intradisciplinary integration, activity integration, integration of educational and research activities, knowledge and activity components.

УДК 373.091.8+159.923.2]:173.7

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.35>

Пінігіна Ю. Г.

РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОЇ ЛЮБОВІ У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена висвітленню ролі батьківської любові у розвитку повноцінної особистості та вихованні дітей старшого шкільного віку. Встановлено, що атмосфера любові в сім'ї у складний для дитини період шкільного дитинства необхідна для її психологічного і фізичного благополуччя, і завданням батьків є створення умов для повного розкриття потенційних можливостей дитини, визначення перспектив розвитку його індивідуальності, сприяння цілісному формуванню його особистості. Дослідниками розглянуто поняття «батьківська любов» як ставлення, яке проявляється в поведінці і є ефективним способом вираження почуттів.

Зазначено, що батьківська любов набуває особливого значення саме у старшому шкільному віці, адже формування особистості старшого школяра здійснюється на рівні емоцій, почуттів, за допомогою яких і виражається батьківська любов. Також визначено, що старший шкільний вік найбільш сприятливий для розвитку гармонійного світу дитини, її здатності до співпереживання, емоційного контакту і любові. Проте, якщо в процесі формування особистості дитині бракує уваги і любові з боку батьків, то це може привести до акцентуацій її характеру. У статті наголошено, що висловлювати свою любов – це батьківський обов'язок, який необхідно віддати дітям, щоб вони вирости повноцінними, сильними особистостями, готовими творити власні життя.

Зроблено висновок, що батьківська любов забезпечує наявність у дитини почуття безпеки, психологічної захищеності, виступає як джерело життєвого досвіду, який є необхідним для розвитку дитини. Любов батьків – одна з найбільш сильних і тривалих потреб людини та є життєвим пріоритетом для дітей будь-якого віку. Підсумовано, що тільки батьківська любов, увага, опіка, співпереживання допоможуть дитині вирости повноцінною особистістю.

Ключові слова: старший шкільний вік, батьківська любов, розвиток особистості, виховання.

Одним із вічних феноменів людських відносин виступає любов. Феномен любові розуміється як первинно духовний процес, заснований на глибоких переживаннях (свідомих і несвідомих) та вважається однією із найважливіших життєвих цінностей та необхідною складовою умовою людського щастя. Виділяють такі види любові: подружня, батьківська, любов сина, дочірня, братська, дружня, любов учителя до учнів (учня) [8]. Значущим у контексті нашої статті є дослідження батьківської любові.

Особливого значення та сильного впливу набуває батьківська любов у старшому шкільному віці. Формування особистості старшого школяра здійснюється на рівні емоцій, почуттів, за допомогою яких і виражається батьківська любов. Якщо в процесі формування особистості дитина відчуває мало уваги і любові з боку батьків, то це може привести до акцентуацій її характеру. Це своєю чергою буде негативно позначатися на задоволеності життєдіяльністю дитини.

Дитина в старшому шкільному віці потребує батьківської любові. Для її благополучного психічного розвитку необхідно, щоб вона відчувала любов батьків, відчувала її прояв. Адже можна спостерігати недолік любові батьків до дитини або її неадекватні форми. Таким чином, проблема істинної батьківської любові та її ролі у вихованні дітей старшого шкільного віку є актуальною.

Більшість дослідників підкреслюють велику значимість батьківської любові для розвитку особистості дитини. Батьківська любов забезпечує наявність у дитини почуття безпеки, психологічної захищеності, підтримує сприятливий стан емоційно-чуттєвого світу, вчить любові й загалом виступає як джерело життєвого досвіду [1, с. 11]. Тим не менш не завжди батьківська любов справляє позитивний вплив, неадекватне вира-